

учениці проспівали «Боже великий, єдиний» і «Ще не вмерла Україна. На шкільних концертах керівниками хорів та акомпаніаторами були переважно самі учениці.

Боротьба прогресивних сил Буковини за відродження національної культури викликала певні зрушення і у музично-просвітницькому житті краю. Так, у 1899 році за прикладом галицьких музичних діячів на базі співочого й музичного гуртків, що працювали при «Руській бесіді», було створено музичне товариство «Буковинський Боян». У 1904 році тут було відкрито спочатку приватну музичну школу, що через рік перейшла на утримання «Товариства для плекання української музики і штуки драматичної» й проіснувала до 1911 р.

Заохоченню до оволодіння основами музичного мистецтва, до пропаганди кращих зразків вітчизняної культури сприяли окремі хори, зокрема, організоване у 1901 році у Чернівцях товариство «Руський міщанський хор». Епізодично проводились курси освіти для різних верств населення Буковини, до програм яких обов'язково входив хоровий спів. Діяльність курсів була позитивною, проте цим не вирішувалась проблема широкої музичної освіти у Західній Україні. Не могло бути й мови про реорганізацію та централізацію освітніх закладів, у яких навчальний процес відбувався б за єдиною програмою. Розв'язання цього важливого питання стало ключовим для подальшого розвитку музичної освіти в Західній Україні.

Сергій Прокопов

СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АКАПЕЛЬНИХ ХОРОВИХ ТВОРІВ А. БРУКНЕРА (ВИКОНАВСЬКО-АНАЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ)

Антон Брукнер (1824 - 1896) – видатний австрійський композитор-романтик, органіст і педагог. Інтерес до його творчості зростає протягом усього ХХ століття і продовжує зростати. Його музика, особливо симфонічна і хорова, отримала широке виконавське визнання.

В репертуарі хорових колективів і в педагогічному репертуарі закріпились його відомі духовні твори: «Ave maria» F-dur (WAB 6), «Graduale» C-dur (WAB 23), «Graduale» d-moll (WAB 11), «Te Deum», «Реквієм» d-moll, монументальна меса №3 f-moll, яку порівнюють з найкращими досягненнями в даному жанрі - месами h-moll («Висока») Й. С. Баха, D-dur («Урочиста») Л. Бетховена, c-moll («Велика») В. Моцарта.

Незважаючи на високу затребуваність і популярність церковної хорової музики А.Брукнера, її виконавська специфіка не стала предметом дослідження мистецтвознавства. Вагомість і затребуваність західноєвропейської хорової музики, зокрема А.Брукнера, у сучасному педагогічному репертуарі, підкреслює актуальність обраної теми дослідження. Мета даної доповіді полягає у розкритті специфіки інтерпретації хорової музики А.Брукнера. Спираючись на особистий виконавський і педагогічний досвід автора даної доповіді.

А.Брукнер, як композитор, в першу чергу церковний, написав близько 50 хорових творів малих форм, половина з них – оригінальні хори а cappella. Сам автор назвав їх жанрами церковної католицької практики. «Geistliche Chöre» («Духовні хори») – саме таку назву мали збірки, що були видані 1938 і 1980 рр. Лейпцигським видавництвом Edition Peters. З часом в зарубіжному, а пізніше в українському музикознавстві, зокрема, в ґрунтовному дослідженні Анастасії Дробуш, духовні хори Брукнера стали називати мотетами.

А. Брукнер був людиною щирою, емоційною, навіть екзальтованою. Такі слова можна сказати і про його музику, створення якої він сприймав, як служіння Богу.

Незважаючи на те, що музична мова, хорове письмо Брукнера яскраво індивідуальні, у творах раннього періоду творчості композитора (1841-1845) відчувається вплив стилю композиторів епохи Відродження, зокрема, Дж. Палестріни, О. Лассо, а також віденських класиків. В хорах другого (1856-1868) і третього (1868-1898) періодів можна відзначити взаємодію барочних і

романтичних рис. Так, тип фактури, діатонічна ладова основа, використання поліфонічних засобів є барочними елементами його музики; проте, внутрішнє наповнення - суто романтичне: сміливі тональні зіставлення, модуляції в далекі тональності, «психологічна витонченість, експресивність висловлювання» [3, с.46]. Саме такі риси спостерігаємо і в *Graduale «Locus iste»* (WAB 23) C-dur.

Одним із цікавих духовних хорових творів а cappella, де яскраво простежуються індивідуальні стильові риси А. Брукнера є *Graduale «Locus iste»* C dur (WAB 23). Градуал «Locus iste» написаний у 1869 році та присвячений другу композитора, отцю Оддо Лойдолу. Вперше був виконаний на соборній площі міста Лінца 29 вересня того ж року. Музика твору натхненна, світла, «навіває стан умиротворення, занурює в атмосферу божественного» [1, с.143].

Виконавський аналіз даного твору дає підстави до наступних спостережень та рекомендацій.

Градуал «Locus iste» А. Брукнера - невеликий за обсягом твір. Незважаючи на зовнішню простоту, він має глибокий зміст. Його текст оснований на біблейській історії про ліствицю (сходи) Якова, який сказав: «Дійсно, Господь перебуває на цьому місці...ця земля свята» (Ukraine Bible. Буття 28:16). Тому, для розкриття образно-емоційного змісту твору важливо досягти такого звучання хору, що зачаровує виразним, чистим, розспівним, різноманітним в динамічному плані звуком. У крайніх розділах його тричастинної форми світлі образи спокою втілені ліричними, молитовними інтонаціями, переважно тихою динамікою. Диригентський жест має бути класично строгим, економним.

В першому реченні середнього розділу висхідні рухи голосів, що супроводжуються яскравими динамічними хвилями від *forte* до *fortissimo*, сприяють піднесеному, навіть експресивному характеру. А це вже є традицією, ближчою до романтизму. Тому диригент використовує рухи цільногнучкої руки з опорою в плечовому суглобі.

У другому реченні центрального розділу (21- 25 такти) композитор використовує хроматичну секвенцію, ритмічну імітацію тенорової партії та жіночих голосів, динаміку *pianissimo*. Всі ці засоби музичної виразності разом зі звучанням неповного складу хору сприяють створенню атмосфери таємниці, трепетного благоговіння. В диригуванні переважають кистьові рухи малої амплітуди. Міміка диригента жива, виразна.

Реприза (такти 39- 40), що точно повторює матеріал першого розділу, у виконавському плані може прозвучати інакше, ще більш проникливо. В коді (40- 48 такти) теситурний спад, динамічне згасання, нібито відтворюють «розчинення у Божій присутності» [1, с. 144]. За таких умов виконавцям дуже важливо досягти ясної подачі тексту «a Deo, Deo factus est».

Кульмінаційні вершини першого розділу та репризи припадають відповідно на 7 та 37 такти. Вони є результатом динамічного розвитку від *piano* до *forte*, поступового висхідного руху мелодії вгору, зростанням гармонічної напруги (використанням подвійної домінанти і повтору перших двох тактів тоном вище). Загальна кульмінація твору настає в першому реченні середнього розділу (такт 20) і здійснюється за рахунок прийомів поліфонічного розвитку (ритмічної імітації, секвенції в тональностях *d* , *e-moll*), яскравої динаміки – *forte, fortissimo*.

Штрих *legato*, що є основним у творі, в головній кульмінації можна доповнити легкими акцентами для підкреслення слова «*sacramentum*» (такти 16, 20). З метою кращого донесення тексту до слухачів можна застосовувати прийом «подвійної» і навіть «потрійної» приголосної «*r*». Слово «*irreprehensibilis*», що звучить на *pianissimo* і *piano* протягом всього другого речення середнього розділу, містить три приголосних «*r*». Їх треба вимовляти близько, активно. Однак, прийом «подвійної» приголосної використовувати у данному випадку треба без перебільшування.

Композитор широко використовує виразні можливості тембрів хорових партій, темброво-регістрові зіставлення (такти 9-12), динамічні контрасти (такти 8, 9). Світлі, м'які тембри хору на початку першої частини і репризи змінюються на яскраве, потужне і «відкрите» звучання голосів в кульмінаціях (такти 16, 19, 36). У другому реченні середньої частини (21-25 такти), де задіяний неповний склад хору (сопрано, альт, тенор) і використовується тиха динаміка *pp*, навпаки, характер звучання стриманий, навіть потаємний.

Для розкриття емоційно - образної сфери твору необхідно визначитися із темпом. Як відомо, темп не існує сам по собі. Він завжди пов'язаний з образною сферою. У творі «Locus iste» важливим завданням для виконавців є вміння передати стан умиротворення, стриманість висловлювання за виключенням декількох тактів (13-20), на які припадає динамічна кульмінація. Це означає, що темп *Allegro moderato* в данному випадку має бути ближчим до помірного, ніж до швидкого. Тому диригувати слід за чотирьохдольною схемою. В цьому плані інтерпретаційні версії твору хоровими колективами Christ Church Cathedral Choir (запис 1994 р.), MaxChor- München (запис 2022р., диригент Gersld Häußler) є, на нашу думку, найбільш переконливими.

«Locus iste» *C dur* (WAB 23) глибокий за думками і почуттями хор, позначений високою майстерністю композиторського письма, по праву вважається одним з найкращих духових творів Брукнера. Його часто включають у свої концертні програми хорові колективи, він широко використовується у педагогічному репертуарі.

У 2024 році буде відзначатися 200-річчя з Дня народження Антона Брукнера. Маю надію, що до цієї дати наші хорові колективи підготують відповідну програму. І ще одна думка. Твори А. Брукнера – яскравий, благодатний навчальний матеріал з діапазоном висловлювання від тонкої лірики, молитовності, епічної величності до драматизму є дуже корисними для розвитку і збагачення художнього- образного мислення студентів-хормейстерів.